

4. Основними проблемами мережі загальноосвітніх навчальних закладів Львівської області, що негативно позначаються на формуванні якісного людського ресурсу для здійснення трудової діяльності сьогодні є: фізичне скорочення мережі загальноосвітніх навчальних закладів, що викликало зниження доступності якісної загальної освіти, низький рівень матеріально-технічного забезпечення, що негативно позначається на якості навчального процесу. Недосконалість територіальної організації дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів не дозволяють забезпечити основний принцип розвитку економіки знань - безперервну освіту впродовж життя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Васильєва О. А. До проблеми професійного самовизначення студентів / О. А. Васильєва [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/NiO/2009_6/4_rozdil/Vasilyeva.htm.
2. Слівінська Н. М. Соціально-економічні та демографічні чинники реалізації трудового потенціалу регіону : дис. ... канд. екон. наук : 08.09.01 / Н. М. Слівінська ; Донецький національний ун-т. - Донецьк, 2003 [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://disser.com.ua/content/27457.html>.
3. Ярошенко А. О. Криза освіти як глобальна проблема сучасності / А. О. Ярошенко // Вісник НУТУ КПІ. Філософія, психологія, педагогіка. - 2007. - № 1 [Електронний ресурс]. - Режим

доступу : www.nbu.gov.ua/portal/natural/vkpi/FPP/2007-1/07_Yaroshenko.pdf.

4. Національна доктрина розвитку освіти, затверджена Указом Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347/2002 // Офіційний сайт Верховної Ради України. Законодавство [Електронний ресурс]. - Режим доступу : www.rada.gov.ua.
5. Економіка знань - модернізаційний проект України / [за ред. В. М. Гейця, В. П. Семиноженка, Б. Є. Кваснюка]. - К. : Фенікс, 2007. - 544 с.
6. Програма розвитку освіти м. Львова на період 2008-2012 рр. (затверджена ухвалою сесії Львівської міської ради від 20.03.2008 р. № 1615) [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.city-adm.lviv.ua/adm/docs/education/38-program>.
7. Програма розвитку освіти Львівщини на 2009-2012 роки [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.oblrada.lviv.ua/programs.php>.
8. Ніколаєнко С. М. Освіта в інноваційному поступі суспільства / С. М. Ніколаєнко - К. : Знання, 2006. - 207 с.
9. Заклади освіти у Львівській області. Статистичний збірник. - Львів, 2010.
10. Сіверська Л. Б. Роль освіти у формуванні і розвитку інтелектуального капіталу / Л. Б. Сіверська [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnlit/17_5/230_Siwerska_17_5.pdf.

© Н. Синюра-Ростун, У. Гузар

УДК 334.4

ПРОЦЕСИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ УМОВ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИ ФОРМУВАННІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

ТЕТЯНА СЬОМКІНА,

доктор економічних наук, професор Макіївського економіко-гуманітарного інституту

Стаття присвячена дослідженню процесів соціалізації умов функціонування суб'єктів підприємницької діяльності при формуванні інформаційної інфраструктури сучасного суспільства з точки зору появи загальних та особливих рис здійснення підприємницької ініціативи в історичному аспекті.

Ключові слова: соціалізація, суб'єкти підприємницької діяльності, соціально-економічні умови, інформаційна інфраструктура.

Постановка проблеми та стан її вивчення. Актуальність дослідження процесів соціалізації умов функціонування суб'єктів підприємницької діяльності при розвитку сучасних економічних відносин обумовлена органічним зв'язком із теоретичними та практичними завданнями формування сталої соціально-економічної системи суспільства та утворенням реальних функціонально ефективних відносин між усіма економічними суб'єктами ринкової економіки в Україні.

З початку 90-х років ХХ століття в економічному

житті суспільства відбуваються процеси, спрямовані на збільшення соціальної складової як безпосередньо ринкового, так і соціально-економічного середовища. Ці процеси охоплюють усі сфери життя людини, відбиваючись на психологічному, соціальному та політичному сприйнятті нею економічних процесів. Зміна техніко-технологічних параметрів виробничих процесів призвела до змін у розподілі чинників виробництва та робочої сили. Ці зміни викликали збільшення уваги до якості робочої сили, а відповідно, до умов життєдіяль-

ності людини. Цей період, який в економічній науці отримав назву інформаційного етапу розвитку постіндустріальної економіки, розглядають у своїх роботах багато західних економістів, зокрема Дж. Гелбрейт [1], Д. Белл [2], В. Ойкен [3], а також сучасні вітчизняні теоретики В. М. Геєць [4], Л. К. Бесчасний [5], Д. П. Богиня [6]. Але все ще залишається необхідність аналізу процесів соціалізації суб'єктів підприємницької діяльності при формуванні сучасного суспільства з точки зору історичної складової, що й становить мету нашої статті.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, початком усіх процесів збільшення соціальної складової життєдіяльності людини є віддзеркалення в економічному житті значної зміни поглядів на процеси виробництва й розподілу як засобів виробництва, так і предметів споживання, що супроводжували відновлення світової економіки в 50-ті роки ХХ століття у післявоєнний період. Цей етап характеризується зміною напрямів державного регулювання всіх економічних відносин. Демілітаризація економіки й перехід оборонних підприємств на випуск мирної продукції призвів до значної зміни відносин між державою й приватними підприємствами. При виробництві військової продукції основу такої взаємодії складала державні замовлення й закупівлі, що стало практично неможливим і складним для здійснення, коли максимальний обсяг продукції почав припадати на товари народного споживання. У таких умовах з'явилася необхідність у нових напрямках непрямого впливу держави на розвиток приватного бізнесу і такі напрями були знайдені - це:

- по-перше, програмування й прогнозування економіки;
- по-друге, максимальна підтримка розвитку малого бізнесу.

Програмування економіки й складання довгострокових прогнозів здійснювалося державою на основі статистичної інформації й думок експертів з урахуванням можливості використання ресурсів певної країни й міжнародних економічних відносин. Складання програми формувало підходи до розвитку окремої галузі та національного господарства в цілому на термін до 5 років. При цьому цифри передбачуваних змін надавалися в розпорядження всіх підприємств, що працюють у певній галузі.

Найбільш яскравим прикладом формування таких програм щодо розвитку окремих галузей промисловості та економіки в цілому можна вважати індикативні плани, які розроблялися в цей період у Франції. Індикативні плани доводилися до кожного окремого підприємства як: а) параметри певного обсягу випуску продукції, б) передбачувані джерела сировини, в) можливі сфери реалізації продукції підприємства. Індикативний план, на відміну від директивного, не є обов'язковим. Передбачалося, що, дотримуючись вибраних параметрів, підприємці зможуть найбільш оптимально використати всі свої ресурси й отримати достатній обсяг прибутку для здійснення розширеного відтворення. Хоча цей план можна було порушити, це призвело б до зміни взаємовідносин із державою, у першу чергу з податковими службами.

Прогнозування розвитку економіки надавало можливість передбачати зміни в тій або іншій галузі виробництва на термін 10-15 років. Відповідно, підприємці мали час на те, щоб направити досить значні грошові капітали на підготовку ресурсної бази та інших чинників виробництва для розвитку підприємства згідно з цими змінами. У першу чергу це стосувалося розвідування й розробки нових родовищ корисних ко-

палин і будівництва виробничої та соціальної інфраструктури, достатньої для використання цих родовищ. Крім того, прогнозна оцінка довготривалих змін в економіці надавала можливість здійснити реальну підготовку робочої сили для її використання в нових умовах господарювання, внісши зміни до шкільних програм, відкривши додаткові професійно-технічні та вищі навчальні заклади. Саме через зміну кількісних та якісних параметрів підготовки молодших спеціалістів та інженерно-технічних працівників у середніх та вищих навчальних закладах за тим або іншим напрямом здійснювалася підготовка необхідної робочої сили.

Підтримка малого бізнесу здійснювалася через антимонопольне законодавство й надання додаткових податкових пільг новоствореним малим підприємствам.

Але вже в 1960-ті роки починається серйозне втручання в економіку не тільки держави, але й соціально-економічних об'єднань, метою яких є соціалізація економічних відносин. Протидією монополістичному впливу великих виробників виступають уже не тільки держава з антимонопольним законодавством, але й професійні союзи найманих робітників, які прагнуть зафіксувати заробітну плату на достатньо високому рівні. З'являється два нових об'єднання:

- союзу підприємців, які прагнуть через створення спеціальних кодексів підприємницької поведінки створити умови для сумлінної конкуренції;

- ради споживачів (або спілки споживачів), які намагаються контролювати певний рівень якості товарів і послуг, що надаються населенню, а також вплинути на ціну товарів та послуг з метою зниження або стабілізації цін на основні споживчі товари та послуги (у результаті чого утворюється так званий "споживчий кошук").

Підприємницькі кодекси почали прийматися в 1960-ті роки в усіх західних країнах, починаючи із США. Уже тоді в них були чітко зафіксовані бажані й негативні сторони ведення переговорів та здійснення підприємницької діяльності в цілому. Після ухвалення основного підприємницького кодексу почали прийматися етичні кодекси в кожній галузі виробництва й навіть на окремих підприємствах. Причому в них відбивалися особливості взаємодії підприємців цієї галузі, а на підприємстві - усіх працівників підприємства (тобто працівників інженерно-технічних та управлінських служб, працівників цехів тощо). Це дало можливість вплинути на поліпшення виробничої дисципліни, дисципліни постачання продукції, виконання договірних зобов'язань та ін. Саме на підставі застосування етичного кодексу формувалися союзи підприємців як окремих галузей промисловості, так і країни в цілому. Виконання кодексів та етичних меж здійснення бізнесу відбувалося за напрямками:

- обсягу постачання продукції конкретному споживачу;

- якості продукції, що виробляється та реалізується підприємством;

- термінів постачання продукції на ринок.

Виконання додаткових договірних зобов'язань стало обов'язковим. Невиконання цих зобов'язань призводило до того, що підприємець виключався із членів союзу підприємців, із ним припиняли укладати угоди.

Розвиток спілок споживачів став реакцією на погіршення якості продукції, яке стали допускати монополістичні об'єднання підприємств. Спілки споживачів як громадські організації почали включати спеціальні експертні групи з перевірки якості продукції і її відповідності цінам згідно з основними параметрами спо-

живчих переваг. При цьому основна увага приділялася продуктам харчування й дитячим товарам. Якщо товар виявлявся шкідливим для здоров'я, споживач через спілку подавав судовий позов до підприємства-виробника. У результаті судового розгляду в більшості випадків спілка домоглася закриття підприємства-порушника або внесення штрафу в розмірі, достатньому для вилучення всієї партії неякісної продукції з торговельної мережі. А що стосується цін, то будь-яка зміна в бік підвищення цін на основні продукти харчування або комунальні послуги мала бути узгоджена зі спілкою споживачів з метою стабілізувати ситуацію на ринку й не допустити виникнення дефіциту цього виду продукції. Таким чином, вплив протидіючих сил сприяв зміні етичного клімату як у виробництві продукції, так і в її споживанні.

У 1970-ті роки відбулися значні структурні зміни в усіх галузях світового виробництва. Зміна обсягів виробництва продукції та її технічних характеристик призвела до значної зміни цінкових параметрів реалізації товарів, оскільки, з одного боку, скорочення виробництва й упровадження новітніх технологічних процесів викликало збільшення кількості безробітних, що значно знизило рівень платоспроможності населення, а з іншого - уведення технічних і технологічних змін, скорочення використання енергоносіїв призвело до зниження витрат виробництва, що не могло не позначитися на зміні цінової політики підприємства. При цьому з'явився ще один параметр визначення відповідності якості й ціни продукції. Цей параметр - рівень енергоспоживання при експлуатації товару. Таким чином, відбулися зміни в параметрах споживання товарної продукції в бік урахування в якісній характеристиці товару можливостей енергозбереження. Це стало основним критерієм для виробників як засобів виробництва, так і товарів народного споживання.

Зміна структури виробництва в промисловості викликала значні зміни в соціальній сфері, у нематеріальному виробництві, у сфері освіти й науки. Так, зміни структури виробництва викликали необхідність науково-дослідних розробок, направлених не тільки на військові потреби, але й на виробництво предметів споживання. У результаті збільшилася увага до проблем освіти, функціонування наукових установ і підприємств венчурного бізнесу.

Крім того, упровадження у виробництво досягнень НТП призвело до значного ускладнення процесів виробництва й обумовило необхідність більш кваліфікованої робочої сили, збільшило обсяг змінного капіталу порівняно з попереднім періодом часу. Відповідно, виникла та значно загострилась проблема структурного безробіття, яка залишила за межами виробничої сфери велику кількість людей працездатного віку. Для їх працевлаштування почали розроблятися заходи зі стимулювання розвитку малого й середнього бізнесу у сферах як матеріального, так і нематеріального виробництва. Збільшення розмірів заробітної плати на підприємствах матеріальної сфери уможливило розвиток малого й середнього бізнесу з надання послуг населенню й призвело до того, що на початок 1980-х років у всіх розвинених західних країнах дві третини населення працювало в нематеріальному виробництві та на підприємствах малого бізнесу.

З точки зору розвитку підприємництва ці процеси можуть бути окреслені в такий спосіб.

Проблеми відтворення, які виникли у зв'язку з енергетичною кризою, призвели до серйозних змін у розподілі робочої сили за галузями виробництва. Зміна

технології виробництва (процес автоматизації виробництва) вивільнила з галузей важкої промисловості значну кількість робітників.

Вони змогли знайти застосування або у сфері малого бізнесу й надання послуг, або у сфері нематеріального виробництва.

Промисловість відтоді почала залучати працівників вищої кваліфікації, а також велику кількість науковців із достатньо високою заробітною платою. Це спричинило бурхливий розвиток обслуговуючих галузей, посилювалася увага держави та бізнесу до освіти, а також до збільшення кількості викладачів для підвищення якості підготовки робочої сили.

Ускладнюючим чинником, який проявився в період економічної кризи 1970-х рр., але реальні наслідки мав на початку 80-х років, був інфляційний. Структурні зміни зумовили різке зростання інвестицій, що сприяло зміні показника мультиплікатора, але не було враховано при формуванні прогнозів розвитку народного господарства і, відповідно, викликало порушення при випусках додаткової грошової маси (емісії).

Кризові явища в економіці призвели до значної зміни соціально-психологічного клімату на підприємствах основних галузей промисловості, оскільки відбулася досить помітна дифузія власності так, що кожен управлінець і майже кожен працівник підприємства через володіння певною кількістю акцій мав можливість доступу до управління підприємством та отримання певного прибутку від його функціонування. Така структура власності, на думку Дж. Гелбрейта, призвела до того, що виконання владних повноважень перейшло від власників підприємства до людей, що виконують ті або інші функції з управління підприємством. Згідно з його концепцією, саме місце людини в управлінській структурі визначає її можливості впливати на ті або інші процеси, що відбуваються на підприємстві. Тобто саме місце в управлінській структурі, а не власність дає можливість здійснити владні повноваження. А ці владні повноваження фіксуються структурою управління підприємством. І саме місце людини в цій структурі визначає його можливості впливу не тільки на процес виробництва, але й на інші, зокрема соціально-економічні процеси, пов'язані із цим підприємством. Причому така ситуація створюється не тільки на окремому підприємстві, вона характерна для транснаціональних компаній і фінансово-промислових груп, тобто пронизує всю економіку в цілому. Саме це створює умови для формування особистої унії як між представниками різних компаній, так і між представниками фінансово-промислової еліти й державними службовцями. Таке становлення соціально-економічних взаємозв'язків у державі Дж. Гелбрейт назвав "техноструктурою" й сформулював основні положення, згідно з якими саме чіткий взаємозв'язок і взаємозалежність управлінських структур на рівні підприємств і держави дає можливість ефективного розвитку економіки в постіндустріальний період. При цьому основною розвитку є не процеси отримання власності, а процеси, пов'язані з наявністю певних знань, умінь, навичок в управлінні як окремим підприємством, там і економікою країни в цілому.

Як відомо, основними проблемами капіталістичного розвитку кожної країни протягом XIX і XX століть вважалися дві соціально-економічні проблеми:

1) зосередження приватної власності в руках невеликої кількості людей, що дають їм право управління економікою країни;

2) експлуатація найманих робітників, тобто нееквівалентність оплати за витрачену найманим робітником працю.

У 80-ті роки ХХ століття, як вважають економісти, ці дві проблеми були повністю розв'язані.

Перша проблема вирішувалася за допомогою дифузії власності (розосередження прав власності між найманими робітниками через випуск і продаж акцій підприємства), а також за рахунок збільшення кількості малих та середніх підприємств, що належать індивідуальним або колективним власникам і мають мінімальну кількість найманих робітників. При цьому управлінням крупними компаніями також займалися наймані керівники.

Друга суперечність, на думку західних економістів, також була усунена до кінця ХХ ст., оскільки система економіки почала враховувати як першопричину економічного розвитку бажання людей споживати ті або інші товари. Чим більше доходу отримував найманий працівник, тим більший обсяг продукції він міг спожити. Тобто недоплатувати робітнику заробітну плату стало не просто не вигідно окремому підприємцю, а в масштабах держави це стало небезпечно для економіки. Метою економічного розвитку було проголошено споживання. Саме тому соціальне ринкове господарство називають "суспільством споживання".

До середини 1980-х років економіка найбільш розвинених країн світу повністю пододала наслідки енергетичної кризи 70-х років ХХ ст. У цей період повністю оновилася галузева структура виробництва й суттєво збільшилася кількість малих і середніх фірм по відношенню до всього обсягу продукції, виробленої в країні. Це ж призвело до зміни техніко-технологічної складової виробництва предметів споживання й зумовило прояв двох взаємопов'язаних процесів:

- по-перше, значно збільшилася монополістична конкуренція у сфері виробництва товарів тривалого користування;

- по-друге, значно посилилася боротьба між власниками малих і середніх фірм за свого споживача, а відповідно, відбулося подальше збільшення розмірів ринків тих або інших товарів народного споживання (диференціація товарів за якісним складом і подальша сегментація ринків збуту).

Виробництво почало орієнтуватися не тільки на існуючий, але й на майбутній попит. Маркетингова політика підприємств почала здійснювати значний тиск на споживача з метою створення попиту на вироблену продукцію. При цьому значно збільшилися обсяги реалізації продукції. Транснаціональні корпорації тепер прагнуть вийти на зарубіжні ринки не тільки з наукомісткою продукцією, але й із товарами народного споживання. Великі дистриб'юторські центри й торговельні дома починають створюватися в інших країнах. При цьому основний напрям у діяльності фірми передбачає створення такого товару, який був би не тільки конкурентноздатним, але й функціонально-необхідним. І для того, щоб пояснити споживачеві необхідність певного товару, усе більше коштів починає витрачатися на рекламу, аж до нав'язування товару споживачеві. Саме система соціального ринкового господарства з її ідеєю максимального задоволення потреб населення створила рекламний бум, протистояти якому за певними напрямками довелося державним органам влади.

У 1980-ті роки виробництво товарів народного споживання вийшло на рівень маркетингового управління підприємством. А сам маркетинг із системи вивчення попиту перетворився на систему активної дії, спрямованої на появу попиту. Система підготовки споживача до придбання того або іншого товару викликала серйозні додаткові витрати. Але із часом вони були виправдані й окупилися. Маркетинговий менеджмент довів своє право на існування, а реклама стала основним засобом просування товару до споживача. Але не всі фірми змогли дозволити собі здійснювати величезні вкладення у вивчення попиту й розповсюдження свого товару через постійні представництва, і тому починають з'являтися незвичайні системи реалізації продукції. Найбільш цікавими з них є маркетингові мережі й франчайзингові фірми.

У 80-ті роки ХХ століття господарство більшості розвинутих країн світу характеризується стабілізацією споживчого ринку, процеси реклами відіграли в цьому дуже велику роль. Але, окрім реклами, на стабілізацію ринку товарів і послуг суттєво вплинула й кредитна політика. Розповсюдження споживчого кредиту дало можливість найманим працівникам купувати ті товари, які перевищують їхню платоспроможність.

У цей же період починають відбуватися реальні зміни в рівні життя населення, підсилюють свій вплив основні протидіючі сили, створюючи додаткові гарантії, наприклад, соціальне страхування стає державно визнаною, обов'язковою умовою функціонування економіки в усіх розвинених західних країнах. Медичне страхування через систему страхових фондів, які включають відрахування як самого працівника так і працедавця, дає можливість акумулювати засоби для розвитку медицини й підтримки не тільки медичних установ, але й медичних досліджень.

Особливістю соціально-економічного розвитку 1980-х років є посилення уваги до якості життя населення. Ця увага проявилася в більш дієвому функціонуванні всіх протидіючих сил і появи нових соціальних гарантій для населення. Держава взяла на себе відповідальність не тільки за загальний рівень життя населення, але й почала гарантувати його певну якість. Виникла державна система контролю за культурним середовищем, особливо в галузі масової культури. Були прийняті заходи щодо обмеження реклами товарів, які погіршують здоров'я населення. Також держава почала регулювати елементи зовнішнього середовища життєдіяльності людини. Контроль за якістю повітря, води, продуктів харчування вийшов зі сфери реалізації продукції у сферу виробництва. Держави встановили чіткі граничні норми можливого забруднення довкілля, підвищення яких могло призвести не тільки до штрафів, але й до повного закриття того чи іншого виробництва.

Союзи споживачів у 1980-ті роки дістали можливість здійснення незалежного контролю навколишнього середовища й впливу на виробників продукції не тільки залежно від якості товарів, але й залежно від технологій його виробництва. Тобто не тільки неякісний товар, але й товар, виготовлений за допомогою небажаних технологій або з порушенням умов використання робочої сили (наприклад, праці дітей), міг уважатися неякісним і не бути допущеним до реалізації. Таким чином, якщо в 1970-ті роки спілки споживачів займалися в основному проблемами якості товару, що реалізовувався, і проблемами цін на товари, то в 1980-ті роки до цих дій додалися дії з контролю за якістю виробництва продукції. Із цієї точки зору союзи споживачів стали неурядовим фільтром для надходження на ринок іноземного товару, виробленого на застарілому устаткуванні. Крім того, серйозну роль у процесах фінансового забезпечення роботи підприємств починають відігравати пенсійні фонди.

Союзи виробників вийшли за межі держав, установивши етичні канони ведення бізнесу на міждержавному рівні.

Профспілки поширили свій вплив на такі сфери, як підготовка робочої сили та забезпечення обов'язкових доходів найманого робітника в разі виникнення непрацевдатності. У межах цих сфер впливу було здійснено кроки до надання можливості людині, яка стала безробітною внаслідок поглиблення структурного безробіття, здобути додаткову освіту. Профспілка також почала співпрацювати з роботодавцями й доповнювати гарантії соціального страхування, медичного страхування, державних пенсійних фондів і приватних пенсійних фондів. Саме за рахунок здійснення страхування розвинені країни дістали можливість стабілізувати доходи населення й гарантувати високий рівень життя непрацевдатного населення. Таким чином, за рахунок соціальних гарантій і державного контролю за якістю навколишнього середовища здійснювався перехід до соціально орієнтованих принципів управління економікою.

90-ті роки ХХ століття характеризуються різким посиленням дії на виробництво досягнень НТП у всіх галузях економіки. Поява в 1980-ті роки нових технологій та впровадження на споживчий ринок товарів венчурного виробництва призвели до розширення можливостей використання новітніх технологій для виробництва товарів масового споживання. При цьому найбільших можливостей розширення ринку досягав той підприємець, який постійно займався оновленням продукції. Таким чином, цільова функція підприємця обов'язково почала включати інноваційні аспекти як безпосереднього виробництва, так і дослідження ринку та методів реалізації продукції.

Збільшення обсягу новітніх розробок і поява нових варіантів виробництва вже відомого товару призвели до необхідності для підприємця постійного інноваційного контролю техніко-технологічної і маркетингової складової його бізнесу. Можливість такого контролю з'явилася з виникненням та вдосконаленням сучасних комунікаційних систем. Саме засоби зв'язку дали можливість створення інформаційної інфраструктури, необхідної для стабільного розвитку підприємств, які використовують новітні технології.

Саме те, що в 1990-ті роки технологічні зміни торкнулися всіх галузей економіки в розвинутих західних країнах, викликало необхідність значної зміни рівня підготовки робочої сили. Знання техніко-технологічної основи виробництва необхідно було доповнити знанням інформаційних аспектів техніко-технологічного середовища. Це призвело до ще більших змін в інформаційній сфері. З'явилися фірми, які надають послуги в галузі не просто комунікації, а інформаційних технологій. Поява достатньої кількості підготовленої робочої сили призвела до можливості впровадження досягнень інформаційних технологій у повсякденне життя. Це створило абсолютну новий, особливий сегмент ринку споживчих товарів - ринок, пов'язаний із наданням інформаційних послуг. Інформація наприкінці ХХ століття перетворилася на виробничу силу, здатну впливати не тільки на ефективність виробництва, але й на можливість здійснення виробничого процесу як такого. Інформація перетворилася на чинник виробництва.

Таким чином, були сформовані основні умови функціонування інформаційної інфраструктури, тобто системи доступу кожного підприємця й кожного споживача до інформації, яка його цікавить. Ця інформація може стосуватися як науково-технічних нововведень, впровадження яких вимагає додаткових засобів, так й організаційних і ринкових змін щодо окремого товару або групи товарів, які реалізуються на певному ринку. Доступ до інформації дав можливість не тільки вели-

ким фірмам, але й достатньо невеликим підприємствам виходити на нові ринки збуту та вчасно трансформувати свою продукцію. Це призвело до подальшого посилення зв'язків між надходженням інформації й виробництвом продукції, даючи можливість здійснення більш стабільних та прогнозованих дій із диференціації товарної продукції та диверсифікації виробництва. Потреби підприємців в інформації й умінні вибрати необхідні нововведення призвели до появи спеціальних фірм, що надають послуги в підготовці як інформації, так і працівників для використання інформації. Це так звані технопарки (якщо вони стосуються підготовки до впровадження нововведень) або бізнес-інкубатори (якщо вони стосуються підготовки робочої сили).

Упровадження інформаційних технологій зумовило значні зміни в концептуальній основі економічних досліджень. Ринок почали розглядати як єдиний жорстко структурований механізм, що забезпечує функціонування економіки країни в цілому. Рушійною силою такого механізму почали вважати інформацію в усіх її видах і проявах. При цьому значні зміни відбулися в сприйнятті підприємцями поняття "конкуренція". Конкуренцію почали сприймати з точки зору наявності в підприємця особливих знань про споживчі властивості товарів, ринкові переваги споживачів, особливості технології виробництва й можливості організації виробничого процесу. Саме ці теоретичні положення призвели до реорганізації багатьох підприємств і спрямованості виробництва та процесів реалізації на дослідження безпосередньо конкретних особливостей певного процесу виробництва й реалізації продукції, із урахуванням усіх інформаційних можливостей, які можуть бути надані як службами підприємства, так і спеціальними консалтинговими, інжиніринговими, маркетинговими й рекламними фірмами.

Висновки

Таким чином, процеси соціалізації умов функціонування суб'єктів підприємницької діяльності в історичному аспекті призвели до формування відносин у світовій ринковій системі, які характеризуються взаємодією економічних суб'єктів, що відбуваються через надання й споживання не тільки звичайних, але й інформаційних товарів та послуг. При цьому простежувалися чіткі тенденції процесів соціалізації - на користь масового споживача - у цінovій, екологічній, правовій та інших галузях. Цей аналіз є історико-методологічною основою дослідження проблем адаптації суб'єктів підприємницької діяльності до функціонування на сучасному ринку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гэлбрейт Дж. Экономические теории и цели общества / Дж. Гэлбрейт. - М. : Прогресс. 1979. - С. 123-128.
2. Bell D. The Cultural Contradictions of Capitalism / D. Bell. - London, 1976. - 463 p.
3. Ойкен В. Основные принципы экономической политики / В. Ойкен. - М. : Прогресс, 1995. - 496 с.
4. Геєць В. М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку / В. М. Геєць ; НАН України ; Ін-т екон. та прогнозів. НАН України. - К., 2009. - 864 с.
5. Безчасний Л. К. Мотивація наукової діяльності в умовах транзитивної економіки / Л. К. Безчасний, Г. В. Монастирська // Регіональні перспективи. - 2002. - № 3-4. - С. 61-63.
6. Богиня Д. П. Ментальний чинник у сфері праці: проблеми теорії та практики / Д. П. Богиня, М. В. Семикіна. - К. : Штурм, 2003.

© Т. Сьомкіна